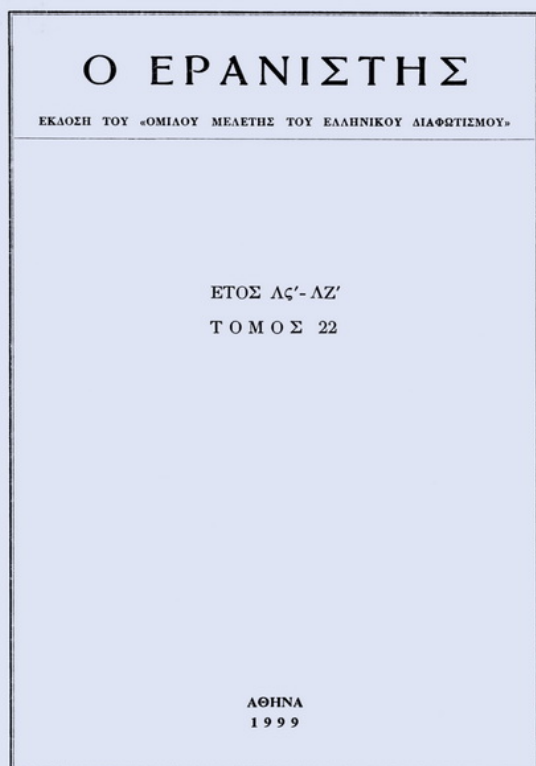

The Gleaner

Vol 22 (1999)

Το πρωτότυπο του «Περί της των συμβουλίων ματαιότητας»

Δ. Γ. Αποστολόπουλος

doi: [10.12681/er.190](https://doi.org/10.12681/er.190)

To cite this article:

Αποστολόπουλος Δ. Γ. (1999). Το πρωτότυπο του «Περί της των συμβουλίων ματαιότητας». *The Gleaner*, 22, 251-252. <https://doi.org/10.12681/er.190>

τοῦ Πλάτωνος ἀρχαιότεροι... οἱ τῶν ἀτόμων προστάται, ὧν τοὺς λόγους ἐν τοῖς φυσικοῖς ἀνεσκευάσαμεν», ²² θὰ πρέπει νὰ εἶχε συγγράψῃ καὶ ἄλλο ἔργο μὲ ἀντικείμενο τῇ φυσικῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους, πρὶν ἀπὸ τὸ 1674.

ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΤΟΥ "ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΜΑΤΑΙΟΤΗΤΟΣ"

ΣΤΙΣ 12 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1715 ὁ Δημήτριος Γεωργιούλης Νοταρᾶς ὀλοκληρώνει, στὸ Βουκουρέστι, τὴ μετάφραση ἐνὸς ἔργου ποῦ ἐλληνικὰ τὸ ἐπιγράφει «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος». ¹ Ποιὸ ὅμως εἶναι τὸ πρωτότυπο καὶ ποιοὺς ὁ συγγραφέας του;

Ὁ Νοταρᾶς, ὅταν μετέφρασε, τὴν ἴδια περίπου ἐποχή, τὸ ἔργο τοῦ Emmanuel Tesauro *La Filosofia morale*, δὲν παρέλειψε νὰ ἀναγράψῃ στὴν ἐπιγραφή τοῦ ἔργου τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου ἔργου, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὸ δικό του: «Βιβλίον ἀ' ἔστι Ἡθικὴ Φιλοσοφία... ἦντινα συνέθεσεν ὁ κόμης καὶ ἱππεὺς Ἑμμανουήλ Θησαυρὸς εὐπατρίδης τοῦ Τουρίνου, τὴν ἐμεταγλώττισε δὲ Δημήτριος Νωταρᾶς ἱατροφιλόσοφος ὁ Πελοποννήσιος...». ἐνῶ στὸ τέλος, στὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ἀνέγραψε τὸ χρονο καὶ τὸν τόπο ποῦ περάτωσε τὴ μετάφραση: «μεθερμηνεύθῃ ἔτει ἀπὸ Χ[ριστ]ῦ: ,αψιζ''. Ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας». ²

Στὴν ἐπιγραφή ὅμως τοῦ ἔργου «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος» παραλείπεται τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου, ἐνῶ στὸ τέλος, στὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ἀναγράφεται μόνον τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστῆ: «Δημήτριος Νωταρᾶς ἱατροσοφιστῆς ἐμεταγλώττιζε. Ἐπετέθη κορωνὶς τῷδε ιβ' αὐγούστου, ,αψιε''. Ἐν Βουκουρεστίῳ».

Ἡ νεοελληνικὴ ἐπιστῆμη ἐλάχιστα ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ μετάφραση

22. *Αὐτόθι*: «τὴν μὲν οὐσίαν, ἐὰν ὕλικῶς λάβωμεν... ὡς ἡμῖν ἐν τοῖς φυσικοῖς ἤδη δεδήλωται».

1. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι σχοινοτενής: «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος βιβλίον ἓν, ἐν ᾧ ἡ ματαιότης καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦς λόγοις καθαρῶς ἀποδείχνεται καὶ διαλογικῶς παραδίδονται».

2. Θυμίζω τὰ χειρόγραφα ποῦ παραδίδουν τὴ μετάφραση ἔργου τοῦ Tesauro ἀπὸ τὸν Νοταρά: ἀ' τὸ ἀρ. 59 (422) τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας· β' τὸ ἀρ. 681 τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ γ' τὸ ἀρ. 100 τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου —τὸ τελευταῖο τὸ γνωρίζουμε πλέον ἀπὸ τὴν περιγραφή τοῦ Ν. Βέη (*Κατάλογος τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου*, τ. 1, Λιψία-Ἀθήνα 1915, σ. 95), καθὼς, ὅπως εἶναι γνωστό, κάηκε στὴν πυρκαγιὰ τοῦ 1934.

αυτή, μολονότι παραδίδεται από τέσσερα χειρόγραφα³ —ΐσως έπειδή δέν είχε έντοπιστεί τó έργο πού μεταφράστηκε και ή ταυτότητα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου.

Τό κενό αυτό μπορούμε σήμερα νά τό καλύψουμε. Τό έργο πού μετέφρασε ό Δημήτριος Νοταράς είναι τό λατινικά γραμμένο πόνημα τοῦ Πολωνοῦ Stanislaw Heraklusz Lubomirski (1642-1702), *De vanitate conciliorum*,⁴ πού δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά τό 1700 στή Βαρσοβία και γνώρισε έκτοτε πολλές επανειδόσεις και μεταφράσεις.

“Όσον άφορᾷ τό έρώτημα γιατί ό μεταφραστής δέν άνέγραψε τό όνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου, ή απάντηση είναι ότι είχε στα χέρια του τήν έκδοση τῆς Trnava (Tyrnavia) τοῦ 1701, στήν όποία αναγράφονταν μόνο τά άρχικά τοῦ όνόματος τοῦ συγγραφέα —άρχικά πού ό Νοταράς δέν μπόρεσε προφανώς νά τά συμπληρώσει.

Πρόσφατα τιμώντας τή μνήμη τοῦ Λέανδρου Βρανούση, πού πρώτος μίλησε γιά τά «φαναριώτικα έγχειρίδια πολιτειολογίας και πολιτικῆς» —πρωτότυπα ή μεταφρασμένα—, θύμισα τή μετάφραση τοῦ Νοταρά και πρότεινα τήν ένταξή της στήν κατηγορία τῶν φαναριώτικων έγχειριδίων πολιτικῆς, καθώς και ό μεταφραστής στό φαναριώτικο κλίμα άνήκει και τό έργο πού τοῦ άνέθεσαν νά μεταγλωττίσει ήταν χρήσιμο στους ύποψήφιους ήγεμόνες τῶν παραδουνάβιων ήγεμονιῶν.⁵ Σήμερα, ύστερα από τήν αποκάλυψη τοῦ πρωτοτύπου, άνοίγει ό δρόμος γιά νά δεῖ τό φῶς τῆς δημοσιότητας ή μετάφραση τοῦ Νοταρά και, ύστερα από τή σύγκρισή της με τό πρωτότυπο κείμενο, νά μᾶς βοηθήσει νά καταλάβουμε κάτι περισσότερο από τούς Φαναριῶτες τήν έποχή πού συμπλήρωναν τά ιδεολογικά τους έργαλειά.

Δ. Γ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

3. α') τό άρ. 58 (498) τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ρουμανικῆς 'Ακαδημίας, σ. 1-145· β') τό άρ. 92 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ΠαναγιῶΤι Τάφου στήν Κωνσταντινούπολη, φ. 1^ο-46^ο· γ') τό άρ. 73 τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, φ. 3^ο-58^ο και δ') τό άρ. 95 τῆς Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζαγοράς, σ. 187-282. Τίς ελάχιστας μνείες πού ύπάρχουν γιά τή μετάφραση τοῦ Νοταρά τίς έχω συγκεντρώσει στή μελέτη μου “Περί τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος”. “Ένα άκόμα φαναριώτικο έγχειρίδιο Πολιτικῆς”, *Ο Έρανιστής*, 21 (1998) —Μνήμη Λέανδρου Βρανούση— 33-34.

4. Σχολιοτενῆς είναι και ό τίτλος τοῦ πρωτοτύπου: *De vanitate consiliorum liber unus, in quo vanitas et veritas rerum humanarum politicis et moralibus rationibus clarè demonstratur, et dialogicè exhibitur*.

5. Βλ. τή μελέτη πού άναφέρω στή σημ. 3, σ. 39-42.